darabkája, a múltból (mert a múltbéliség az időtlenség ellenére is jól észrevehetően kiviláglik) küldött anzix, amely titkolt bűnöktől, leplezett szenvedélyektől, megragadhatatlan szorongásoktól és letört vágyaktól válik fojtogató, nyugtalanító atmoszférájúvá. A szövegeket sok helyütt finoman átjárja a groteszk minősége, valahogy mégis belebújik a mondatok közé valami kesernyés derű, leheletnyi ironizáló humor. Ez a körülmény teszi a kissé komor írásokat mégis rendkívül élvezetessé, a darabok rövidsége pedig (igazodva a legújabb olvasói szokásokhoz) könnyen, praktikusan fogyaszthatóvá. Egy tárca: három megálló a villamoson.

A rövid terjedelem nagy veszélye az aránytévesztés. Itt nem regénynyi terjedelmű szerkezeteket kell mozgatni, nem fér bele egy felesleges bekezdés, mondat, sőt szó sem. Ha valahonnan kilóg egy jelző, egy csapásra tovatűnik a törékeny illúzió, minden más szövegnél könnyebben felüti a fejét a mesterkéltség és a túlírás. Igazán jó tárcát írni tehát, a műfajjal kapcsolatos, még ma sem teljesen kikopott, fanyalgó vélekedések ellenére, valódi, komoly művészi teljesítmény, és Bodor hibátlanul teljesíti a műfaj iránt támasztható elvárásokat. A visszafogott, kevésből építkező, patikamérlegen kimért mondatokban mélységesen emberi tapasztalatok nyernek megfogalmazást, és legyen mégoly távoli is tőlünk a Bodor-univerzum, e távoliságával egyfajta egzotikumot is magában hordozva, joggal érezhetjük, hogy az elbeszélő megfigyelései és a sajátjaink sokkal több ponton találkoznak, mintsem előre sejtettük volna.

FALVAI MÁTYÁS

(Magvető Kiadó, Budapest, 2010, 164 oldal, 2490 Ft)

DEZSŐ ANDREA: *Mamuska*

Hát ez gyönyörű! Ez jutott először eszembe, amikor a könyvet kézbe vettem. A fekete-fehér egymást erősítő ragyogása, ugyanakkor finomsága, visszafogottsága kitűnő ízlésre vall. Mai korunkban, amikor a harsány, csupa (hamis) arany, csupa csillogás-villogás az igényesebb könyvvásárlót inkább elriasztja a vásárlástól, semmint pénzköltésre ingerli – ami nem jelenti azt, hogy a csilli-villi könyvek ne hoznának jól a konyhára, akkor is, ha többnyire silány, felszínes, hamis értékrend felé orientálnak, ami persze nem szempont a „könyvárulásnál"; a kiadónak meg kell élnie, ezért az átlagfogyasztó kiszolgálása felé tolódik legtöbbnek a kínálata –, nos, mai tarka korunkban ritka az ilyen igazgyöngy. Egyszerre klasszikus és modern, és főleg friss – gondoltam, mielőtt még kinyitottam volna a könyvet. Olyan, amelyik bármely igényes könyvpiacon megállhatja a helyét. Mind a szöveg, mind a rajzok Dezső Andreáéi.

A rajzok nem szokványosak, miközben a műfaj minden sajátossága rajtuk: finomak, a grafit szürkéjének számtalan árnyalatával. A kemény ceruzák általában vékonyabb vonalainak szürke, ezüstös színvilágát ellenpontozza a puhább ceruzák feketéjének ragyogása. Az egy színre redukált képi világ mögött (már ha a feketét magát is színnek tekintem) mégis ott látom a valóság színes világát. A figurák egyszerre játékosak és komolyak, a vonalak pontosak és határozottak. Minden egyes kép, motívum biztos rajztudásról tanúskodik.

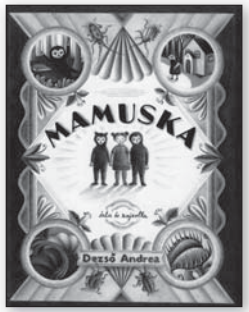

De nemcsak a rajzok visznek egy furcsa, titokzatos világba, hanem már az első rövid történet, emlékkép is. Egy visszaemlékezés valamire, aminek valóságalapja kétségtelen, hiszen árvíz volt, Mamuska is volt. A mesélő, egy kislány emlékezetében azonban a múlt megélt vagy megélni vélt történetei, képei másként jelennek meg, mint az édesanyáéban. És nincs jelentősége annak, hogy Mamuska egy hónappal az árvíz előtt halt meg, tehát az árvizet a kislány a valóságban nem nézhette a nagyanyjával. Mert Mamuska volt, mert Mamuska része volt az életének, s az is maradt, máig. Az emlékezet és képzelet megalkotja a maga saját világát. Miért is ne lehetne ez a világ éppoly valóságos, mint a hétköznapoké, a ténylegesen megtörténteké?

Hiszen volt vagy lehetett kavicsdobálás a pinceablakon át, és a kő tényleg kavicsnyelven beszélt. Mert a tárgyaknak nyelvük van, csak értenünk kell rajta. És játszani lehet nem valóságos barátokkal, játszani, akár körben áll egy kislánykát is. És ki merné azt állítani, hogy Dadi és Jaji nem valóságosak? Hiszen ott vannak a képen! S ott az ajtó is, a titkos ajtó a falon, láthatjuk, le van rajzolva, besétálnak rajta, ha kinyitják előttük, s jönnek füttyszóra is, hogy együtt hintázzon velük ez a kis leány, ingnak előre-hátra, lábuk a fák fölött kalimpál, mert ők a legeslegjobb barátok, ők hárman.

És az is igaz, hogy van vőlegényvásár – miért is ne lehetne, ha egyszer menyasszonyvásár is van, vagy legalábbis eladó menyasszony! És Mamuska is vett magának vőlegényt, Miska nagypapát együtt választották ki. Hiába mondja anya, hogy akkor még nem is élt ez a kicsi leány, de még anya sem, akkor

is így van! Mert egy kislány emlékezetében szépen elférnek egymás mellett a dolgok, és csak a felnőttek akadnak bele ilyen semmiségekbe, hogy éltek-e a történet idején vagy sem!

És ki vonná kétségbe a kerti eltévedést! S hogy egyáltalán el lehetett-e tévedni Mamuska csöppnyi kertjében! Hiszen a földnek gombaszaga és sötétszaga és könnyszaga volt! Nem elég valóságos ez? És Mamuska édes palacsintát sütött, és mesélt a gyerekekről, akik eltévedtek az erdőben, és az ösvényre szórt morzsák vezették őket haza. Mert a gyermekek elvesznek és hazatalálnak. Mindig. És temetést játszanak, amelyen szentjánosbogarak világítanak és tücskök húzzák a gyászindulót, és ott van a nap, a hold és az összes csillag, és mindenki sír, hetekig. Így történt Mamuska temetése is, amikor anya végre megértette, hogy is van ez, és meghívta vacsorára Jajit és Dadit. És végre együtt ültek mind az asztalnál.

Négy történet és egy egész belső világ. Ennyi a könyv. És ez nem kevés!

LÁNG ESZTER

(Csimota Könyvkiadó, Budapest, 2010, 40 oldal, 2200 Ft)

Kultúra

GYÖRGY PÉTER: *Apám helyett*

György Péter könyve fontos helyet tölt be az individuális és a kollektív emlékezettel foglalkozó társadalomtudományi, szépirodalmi munkák között. Műfaját nem lehet, nem szükséges pontosan meghatározni; az *Apám helyett* napló, történeti elemzés, esszé, összehasonlító irodalom-, művészet- és filmtörténeti nagytanulmány, vallomás, terápia és gyógykezelés. Ez a komplexitás, az egymásba fonódó gondolatok, történések objektivitásra törekvő szubjektív elemzése adja jelentőségét.

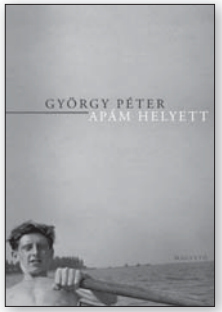

A szerző úgy gondolja, a szemtanú felelősséggel tartozik azért, amit lát, éppen ezért szükségét érzi annak, hogy megmutassa, miért lehet sikeres túlélési stratégia a közöny és a némaság, milyen nem várt következményei lehetnek az elfojtásnak, az elhallgatásnak, milyen deformitások jöhetnek létre az egy adott közegben élők tudatában, amennyiben a politizálás alapja a társadalmi amnézia. Miközben teljesíti a küldetését, egy szemtanút is megidéz, édesapja életútján keresztül próbálja értelmezni a kulturális emlékezet működési mechanizmusait.

A vázolt élettörténet egy zsidó származású férfi által egy néma társadalom operettszínházában előadott abszurd dráma. A katolikus vallású magyar fiú, György Lajos tizennyolc évesen a bori, majd a laznicai munkatáborba kerül. Családjával együtt túléli a háborút, a történteket azonban képtelen beilleszteni addigi tapasztalati rendjébe. Rájön, hogy *más* se akar a közelmúlt tragédiájáról beszélni, hazatérte után tehát nem mondja el soha senkinek, mi történt *velük* ’44-ben, és az *azt* megelőző, megaláztatásokkal teli időszakban. Belép a Pártba. ’56-ban fegyvert ragad, aztán ’56-ot is elfelejti, vígan, békésen lubickol a Kádár-rendszer langyos állóvizében. A ’80-as években megunja a boldog szinkronúszást, kiábrándul, a Zöldek élére áll. A legradikálisabbnak tűnő lépést mégis élete végén teszi, Jobbik-szimpatizánssá válik, senki sem érti a környezetében, miért.

György Péter magyarázata szerint a felszabadulás utáni Magyarországon a kollektív bűntudat eltörlésére össztársadalmi konszenzussal hallgatólagos megegyezés köttetett: elfelejtették a múlt visszásságait, együtt építették a közös jövőt. A cinkos hallgatás a közösségbe való beilleszkedés záloga volt, olcsó szabadulás a szégyentől. Amikor a nyolcvanas években bomladozott a biztonságot adó közösség, György Lajosnak, aki időközben kiábrándult a kommunista eszmékből, új utat kellett keresnie, és amikor ismét felütötte fejét az antiszemitizmus, „Egyrészt, hogy megússza, másrészt, hogy emelt fővel és magyarként úszhassa meg […] szövetségest látott a Jobbikban […] megengedte azt a luxust, hogy ő döntsön az antiszemitizmus általa eltűrt, illetve már elképzelhetetlen formáiról”.

Az identitáskereső gondolkodó alakját megtestesítő esztéta a személyes élettörténettel párhuzamosan európai történelmi analógiákat is feltár. A karakterről Sebald megszállott, magányos, archiváló Austerlitze és Eco emlékezetkiesésben szenvedő, önmagáról a legelemibb tényeket sem ismerő, de hatalmas műveltséggel rendelkező, könyvekből, filmekből, képregényekből, dalszövegekből idéző antikvárius Yambója juthat az olvasó eszébe. György Péter nem bújik más bőrébe, nem regényhős, hanem kutató, aki egy rendkívül fontos dologra hívja fel a figyelmet: időről időre szembe kell néznünk a múlttal, különben hamis